

IEDEREEN,
ECHTSCHIEDING EN IDENTITEIT
BEHALVE JIJ?

IEDEREEN,
ECHTSCHIEDING EN IDENTITEIT
BEHALVE JIJ?

MARJA KRANS

SPANJER BOEK
producties

Voor de in dit boek gebruikte bijbelverwijzingen is gebruikge-
maakt van de vertaling 1951 van het NBG, tenzij anders vermeld.

©2022 Marja Krans
©2022 Spanjer Boek Producties
Alle rechten voorbehouden
Omslag HAS
Druk BijJD

ISBN 9789083071367

Inhoud

Leeswijzer	9
Dankwoord	10
Aanbeveling door Hans Groeneboer	11
Voorwoord	13
Inleiding	19
1 Vanuit de praktijk	21
Theologie of psychologie?	25
Ons denken over onszelf	26
Analyseren en reflecteren in de filosofie	26
Sociologie: de mens bestaat niet op zichzelf	27
Ervaring en gevoel	31
Overtuiging en een levensopdracht	32
Mentale bril	33
Zo zijn onze manieren	35
Zielsmaatjes	38
2 Identiteit een inleiding	41
Identiteit en psychologie	43
Binnen- en buitenkant van identiteit volgens James	44
Vergelijkingsdenken	46
Identiteit als ontwikkelingspsychologisch proces	48
Identiteit en economie?	49
Identiteitsvorming als eigen proces	50
Identiteit in relatie met theologie	52
3 Van betekenisvolle relatie naar echtscheiding	55
Hoe geef je betekenis aan jouw omstandigheden?	59
Het 'wij' ontrafeld	61
Scheidingssignalen	62
Twee belangrijke signalen	66

De scheidingsoverweging	70
De scheidingsmelding	73
Aanvaarding	76
Scheiding past niet bij de eigen werkelijkheid	77
Het scheidingsintermezzo	78
Nieuwe start	79
4 Wat is het effect van echtscheiding op identiteit?	83
Inleiding	83
Verdwijnen van idealen en verwachtingen	83
Van protest naar berusting?	85
Wat is het effect van het scheidingsproces op het zelf?	87
Hoe verloopt dit proces bij christenen?	92
De invloed van echtscheiding op het zelf bij christenen	93
Materieel zelf	93
Sociaal zelf	93
Spiritueel zelf	95
Het theologisch denkkader	97
Verwachting en beleving rondom pastoraat van de kerk	97
Reactie kerk versus reactie maatschappij	99
De kerk stapt uit verbinding	101
Een relationeel kader	104
Van identiteitsbeleving in de kerk naar identiteit in Christus	106
Van zijn naar zin: hoe geef je als christen betekenis?	108
5 Identiteit in Christus	113
Gewenst en gewild	113
Onbekend maakt onbemind	113
Inclusief of exclusief?	115
Jezus en zonde	116
Wie is mijn broer, wie is mijn moeder?	118
En Paulus dan?	119
Ook voor mij?	121
Noblesse oblige een proces	122

6 Kerk als instituut of kerkelijke gemeente als huisgezin?	125
Boek van relaties: God kiest voor gebroken mensen	126
Zomaar scheiden?	128
Het instituut	128
Het huisgezin als instituut	129
Het huisgezin take 2	130
Perfect of verzoend	132
Nawoord	137
Bijlagen	139
1 Vragen voor pastors	139
2 Vragen voor mensen met een huwelijk in zwaar weer	143
3 Relatie APK: hoe gaat het met ons?	145
4 Vijf kerkelijke standpunten met betrekking tot echtscheiding en hertrouwen	151
Eindnoten	153
Bibliografie	155

Leeswijzer

Dit boek kun je om verschillende redenen hebben aangeschaft.

Misschien heb je dit boek gekocht voor jezelf om te begrijpen wat er speelt bij een scheiding omdat je het in je directe omgeving meemaakt. De hoofdstukken 2, 3 en 4 kunnen voor jou interessant zijn. Hierin worden de verschillende fasen beschreven die tot een echtscheiding kunnen leiden.

Dit kan ook van belang zijn om te begrijpen wat er gebeurt in relatie tot de kerk wanneer je gaat scheiden, al dan niet terecht. Als predikant of zorgpastor kan dit je helpen te onderscheiden in welke staat een huwelijk zich bevindt om dit in te zetten bij pastoraat.

Wanneer je dit boek gekocht hebt omdat identiteit je interesseert, kun je beginnen bij hoofdstuk 2. We kijken naar identiteit vanuit verschillende invalshoeken en zien welke invloed een echtscheiding heeft op identiteit.

Wanneer je liever niets wilt lezen over het verwoestende proces dat echtscheiding heet, heb je een verkeerd boek gekocht. Juist in het (h)erkennen van de pijn waar je scheidende medemens doorheen gaat, zit al troost, in de wetenschap dat je er niet alleen voor staat.

Ben je geïnteresseerd in het prisma van geloof, dan zijn de hoofdstukken 1, 5 en 6 voor jou.

Achter in dit boek staan vragenlijsten, je kunt daar naar jouw voorkeur uit putten. Als je je afvraagt hoe het is met je eigen huwelijk, omdat je daarin haarscheurtjes ontdekt, dan kan de Relatie APK in de bijlage wellicht iets voor jou zijn.

Dankwoord

Mijn grote dank gaat uit naar diegenen die hun leven hebben willen openstellen, meewerkten aan diepte-interviews en toestemming gaven hun ervaringen mee te nemen in dit boek. Adriaan en Manuela Barentsen, dank je wel dat ik jullie huis op Terschelling mocht gebruiken om me terug te trekken en te schrijven. Janita Seinstra en Lilo, bedankt voor de inzet van jullie grafische talent. De meelezers: Arjen en Angie Spanjer, Willem Boorsma en Sandy Kuipers, dank jullie wel voor jullie aanscherping, kritische vragen en inzet van taalvaardigheid.

Nico van Bruggen, mijn levensgezel, maatje en lief, bedankt voor het meebewegen tussen verbinding en autonomie, met geloof in ons en het faciliteren van ruimte voor het schrijven van dit boek.

Aanbeveling

Uniek in genade

Dit boek is een waardevolle bijdrage voor mensen die te maken krijgen met de onmacht binnen een relatie en daarin te vaak de broodnodige steun missen, waar ze vanuit een kerkelijke context op zouden moeten kunnen rekenen.

Er is leven na een echtscheiding. Gescheiden mensen zijn óók kostbaar en waardevol. Zij hebben bovendien veel te bieden vanuit hun levenservaring.

De pijn van een scheiding wordt te vaak vergroot met het onrecht van het oordeel: de ander buitensluiten en de maat nemen. Op een confronterende manier maken we in dit boek kennis met levensverhalen van hen, die het onrecht van een echtscheiding meemaakten. Langzaam bekruipt mij het gevoel van schaamte, bij het lezen van deze ervaringen! Op een inzichtelijke manier worden we in dit boek meegenomen uit deze schaamte naar de oorsprong, de bedoeling van het leven.

Marja laat ons in dit boek door verschillende ramen kijken; identiteit vanuit de filosofie, sociologie, theologie en psychologie, steeds weer in verbinding gebracht met de ervaring en beleving van mensen.

Dit is allemaal verweven met haar persoonlijke levensopdracht. Een opdracht die gekleurd is door mooie en minder mooie levenservaringen die om betekenis vroegen. Zij neemt daarbij niet zomaar genoeg met een antwoord, ze wil dit antwoord vanuit verschillende perspectieven beschouwen. Dat maakt dit boek tot een uniek werk. Voor mij heeft zij mandaat om juist dit onderwerp vanuit verschillende invalshoeken te belichten.

Als je dit boek serieus gaat lezen, mag het oordeel plaats maken voor genade en barmhartigheid, een levensopdracht voor iedere

christen. Op praktische wijze laat Marja zien hoe de Bijbel niet te hanteren als een wetboek, maar een referentiekader: een kader waarin we een weg mogen ontdekken om onrecht in het leven om te buigen in rechtvaardigheid.

De uitdaging in het leven is om vanuit genade en barmhartigheid ieder ander te zoeken en te ontmoeten. Je kunt het niet verdienen in het Koninkrijk van God, voor ieder mens is het pure genade dat je mag leven in verbinding met God en de ander. Bovendien mogen we geloven en vertrouwen dat God alle dingen doet medewerken ten goede. Marja getuigt door dit boek van deze Goddelijke kracht.

Hans Groeneboer

Voorwoord

Je trouwt niet om te scheiden.

Toch komt echtscheiding ook binnen de kerken steeds vaker voor. Als het regent in de wereld, druppelt het in de kerk.

Echtscheiding raakt je tot op het bot. Niet alleen je omstandigheden veranderen, het raakt ook aan je identiteit, aan het beeld dat je van jezelf hebt (je zelfbeeld), hoe dat is opgebouwd en hoe je dat beeld in de praktijk van je dagelijks leven vormgeeft.

Voor identiteit en het belang hiervan is de laatste jaren steeds meer aandacht. Wat minder of bij mijn weten niet is onderzocht is de impact van echtscheiding op de identiteit, laat staan de identiteit van bijbelgetrouwe christenen¹.

“Wat ik lastig vind aan jouw onderzoek is dat je uitgaat van het feit dat mensen scheiden terwijl wij als kerk het liefst geen echtscheiding in onze gemeente zouden willen. Het is niet Gods bedoeling. Iedereen zou elkaar moeten kunnen vergeven en samen verder gaan, ik zou liever willen kijken naar hoe we het kunnen voorkomen”, vertrouwde een oudste mij toe.

Hoewel ik voel wat hij bedoelde, houdt het onderwerp: gescheiden en betrokken me al jaren bezig. In de eerste instantie als ervaringsdeskundige.

Vlak na de geboorte van mijn dochter vertrok haar vader naar de andere kant van Nederland, op zoek naar ruimte en zichzelf. Een aantal jaren later liet hij zich officieel van ons scheiden. Het waar-

om liet hij toentertijd in het midden, wat voor mijzelf en de omgeving onduidelijkheid en onbeantwoorde vragen achterliet.

Mijn zelfreflectie cirkelde rondom vragen als: dit kan toch niet waar zijn? Dit mag niet gebeuren, hoe kunnen we dit huwelijk nog redden? Wat heb ik verkeerd gedaan? Wat had ik anders moeten doen, wat was mijn aandeel? Dit dan afgewisseld met al dan niet terecht schuldgevoel, wanhoop, teleurstelling en hoop dat het misschien toch nog goed zou komen?

In mijn omgeving speelden vragen als: wiens schuld is dit? Was er een aanleiding (lees: overspel of andere zonde) die een scheiding legitimeerde? Hoe nu verder? Mag zij wel of niet aan het avondmaal? Mag zij wel of niet blijven lesgeven aan een theologische opleiding? En, hoewel ik hier zelf toentertijd niet mee bezig was: kan zij wel of niet hertrouwen?

Kortom: de beslissing van de vader van mijn dochter om te vertrekken, had direct effect op hoe mijn omgeving mij waarnam. En hoe je het ook wendt of keert, het had ook effect op mijn zelfbeeld, mijn identiteit: hoe ik tegen mijzelf aankeek vanuit mijn christelijke achtergrond.

Het proces van het zien verongelukken van onze gezamenlijke levensdroom, het opkrabbelen en mijzelf hervinden binnen de christelijke omgeving en mij daartoe verhouden hebben mij gevormd.

Ervaringen van anderen bereikten me de afgelopen decennia via Metanoia, mijn psychosociale praktijk, als spreker bij alleengaande ouderweekenden van de EO, Stichting Herstel en PowerParent en als docent bij het Evangelisch college.

Het verdriet, de gebrokenheid, de heftige emoties blijven raken. Je hoort er binnen de kerk vaak niet veel over: allengaande ouders zijn geen groep die actief om aandacht vraagt. Je zou het maar zo 'verborgen verdriet' kunnen noemen. Met daaromheen een groep mensen die deel uitmaakt van dat huisgezin, maar nu handelingsverlegen is. Wat dat betreft blijkt er nog veel te ontwikkelen. Veel christelijke pastorale boeken stoppen echter bij het moment dat iemand voor een scheiding staat, met als advies: vergeving, verzoening en als 'logisch gevolg' herstel van de relatie. De werkelijkheid van gebrokenheid, van een verbroken verbond: het doel missen... blijkt lastig.

Soms overstijgen gesprekken hierover niet het niveau van: het mag wel of het mag niet. Wanneer er wordt gesproken met het echtpaar en in de oudsten- of kerkenraad over echtscheiding, staat al gauw de onwenselijkheid van scheiden centraal. Hulpverleners zien vervolgens het effect daarvan op hen die een scheiding doormaken. Psychologie en theologie lijken tegenover elkaar te staan in het omgaan met mensen in deze specifieke situatie.

Dit alles heeft mij zeker ook gemotiveerd tot het schrijven van mijn thesis, die onderdeel uitmaakte van de afronding van mijn studie Toegepaste Psychologie: "Wat doet echtscheiding met de identiteit van bijbelgetrouwe christenen?"

Aan dit onderzoek zijn tientallen gesprekken met ervaringsdeskundigen en predikanten voorafgegaan. Naast het theoretische gedeelte van het onderzoek werkten 17 mensen mee aan diepte-interviews, zij waren bereid hun (be)leven te delen. Met de resultaten uit dit onderzoek, groeide mijn verlangen om dit boek te schrijven, om inzicht te geven in diepgaande processen bij de betrokkenen zelf en hun omgeving en binnen de gemeente de dialoog aan te gaan over de omgang met de groeiende groep gescheiden christe-

nen (en hun kinderen). Een volwaardige plek in de gemeente van Christus zou je iedereen gunnen.

Daarbij ga ik uit van de metafoor van de kerk als gezin van God, waarin we allemaal, zonder uitzondering gelijkwaardige kinderen van die God zijn. Dat wordt niet altijd zo beleefd. Tijdens alleengaande ouderweekenden horen we vaak kanttekeningen: “Het is fijn nu hier te zijn, maar straks kom ik terug in mijn kerkelijke gemeente en die gaat anders met mij om, daar voel ik me veroordeeld”.

Kun je bewijzen dat je een waardevol kind van God bent? Nee, dat kan niet. Het zou niet ‘moeten hoeven’. Om de lijn van de metafoor door te trekken: een kind is ‘eigen’. Het hoort bij het gezin: broers en zussen horen bij je. Je hebt er niet om gevraagd, maar je vormt een eenheid in verscheidenheid.

Het zou mooi zijn wanneer we dit ook zien bij de kerk. God heeft geen ‘lieverdjes’ en geen stiefkinderen. Je hoeft niets te bewijzen, er bestaat geen spirituele DNA test: jij maakt als christen onomstotelijk deel uit van Gods gezin.

Dit raakt aan de kern van het evangelie, God heeft ons uitgezocht, en niet wij God.

Een relatie met God is geen gevolg van ons perfecte gedrag, of geestelijke krachtpatserij: iets wat we kunnen verdienen. Een intieme relatie met God is geworteld in de Vaders ondoorgrondelijke liefde voor ons². Dat ‘ons’ zijn wij mensen, met al onze dotten en lotten. Onze eigen-aardigheden en gebrokenheid, met ons leven waarin we zo vaak de plank misslaan en onszelf en anderen voorbijlopen. Met die mens zoekt God de relatie. De Ik-ben kiest voor jou en mij.

Hij onderhoudt van zijn kant het verbond dat in het begin door de

mens verbroken werd, daar waar we dachten het beter te weten en zonder de verbinding met God te kunnen. En ja, dat heeft Hem alles gekost. Christus gaf zijn leven voor ieder onrecht, iedere zonde, pijn en gebrokenheid. Zodat wij, niet gehinderd door wat dan ook, bij de Vader kunnen komen.

In dit boek verbind ik daarom psychologie en theologie om te komen tot een heldere boodschap voor diegenen die scheiden, hun omgeving en betrokken pastorale helpers.

Marja Krans

NB Voor wie geïnteresseerd is in de thesis “Het effect van echtscheiding op identiteit bij bijbelgetrouwe christenen”, zie: <https://marjakrans.nl>

Inleiding

Met een echtscheidingspercentage rond de 40% is het niet vreemd dat echtscheiding ook binnen de kerk steeds vaker voorkomt. Het ideaal van een huwelijk ‘tot de dood ons scheidt’ wordt niet waargemaakt, zelfs niet met Gods hulp. Als alleengaande ouder zoek je hierin je weg. Je laveert tussen rauwe dagelijkse werkelijkheid en theologische kaders. Met veerkracht en vindingrijkheid probeer je alle ballen in de lucht te houden: sociaal maatschappelijk overeind blijven, opvoeden, werken combineren met ouderschap, het ouderschap convenant dat je hebt afgesproken waarmaken, rouwen, overleven en leven. Tegelijkertijd zoek je je plek binnen de kerkelijke gemeente. Die positie kan geraakt zijn door de echtscheiding, terwijl er behoefte is aan een veilige plek en compassie voor herstel na deze diepgaande ervaring.

In veel kerken is zeker pastorale aandacht voor het huwelijk, maar minder of niet voor het trauma opgedaan bij een echtscheiding.

Het verbreken van het huwelijksverbond kan binnen de gemeente maar zo leiden tot discussie over de integriteit, het christen zijn en het functioneren van betrokkenen. Die laatsten kunnen zich al overweldigd voelen door de scheidingservaring. Vaak leven vragen naar de zin van dit alles, naar identiteit: wie ben ik nu nog zonder hem of haar én zonder een eigen plek binnen de kerkelijke gemeenschap? Dit proces blijkt zich vaak achter de voordeur af te spelen, best eenzaam.

“Wij zijn handelingsverlegen”, zei een predikant. Die term dekt de lading wel. De kerk wil wel helpen, maar weet niet goed hoe. In gesprek met mensen die gescheiden zijn, komt dit met regelmaat aan de orde.

Dit kan leiden tot schrijnende situaties. Niet alleen het huwelijk ‘glijt uit de handen’, maar ook nog de eens zo veilige plek binnen de kerk wordt onveilig. Mensen vertellen dat ze zich tweederangsburgers voelen binnen de geloofsgemeenschap na een scheiding. Het is een ‘onmogelijke werkelijkheid’ waarbij de boodschap die zij krijgen zowel van de kansel als pastoraat vaak is: vergeef elkaar, kom tot herstel en vecht voor je relatie, wees de minste, en de relatie zal verbeteren. Een verbond voor het leven verbreek je immers niet. Een participant verwoordde het zo: “Ik ben gestigmatiseerd, ik voel me overgeleverd aan de oordelen van de leden van de gemeenschap, zonder dat zij mijn situatie echt kennen.”

Goedbedoeld ‘bijbelgetrouw pastoraat’ bij de emotionele pijn door een trauma zoals bij echtscheiding heeft soms veel schade aangericht. Na scheiding blijkt dat mensen vaak hun kerkelijke gemeente verlaten om zich bij een andere kerk aan te sluiten of de kerk voor goed ‘gedag zeggen’.

Vanuit de praktijk

In gesprekken met alleengaande ouders beschrijven ze hun ervaringen.

“Eigenlijk was ik zo groen als gras toen ik verkering kreeg. Net na onze verhuizing naar een nieuwe plek en nieuwe kerk. Ik hoorde er weer bij. Dat was fijn. Hij had al wel veel ervaring en van het één kwam het ander; binnen een paar weken. Van mij hoefde het niet. Ik was er nog niet aan toe, maar mijn ouders en de oudsten vonden dat we moesten trouwen nu we ‘het’ gedaan hadden. Binnen een half jaar waren we getrouwd.” (Vrouw, na 12 jaar huwelijk.)

“Zij was mijn jeugdliefde. We hadden een fijn huwelijk. Veilig. Warm. Op een gegeven moment merkte ik dat ze veranderde. Ze was onrustig en ik was bezorgd daarover. Toen ik aan haar vroeg wat er was, vertelde ze dat ze verliefd was op een ander. Mijn eerste gedachte was: gelukkig. Alleen verliefd, ze heeft er nog niets mee gedaan, we kunnen er nog aan werken. Van mijn kant heb ik dat ook gedaan. Ik vertrouwde haar daarin. We kregen een profetie in de kerk waar ik me aan vasthield; dit moest goed komen. God wil niet dat je gaat scheiden immers. Toen passeerde ik een auto en zag haar in het langsrijden zitten met die andere man. Ik reed de ene kant op, zij met hem de andere. Toen ze met hem naar bed was gegaan was het voor mij voorbij. Dit is voor mij de bijbelse grens; daarna is het huwelijk niet meer te redden.” (Man, na 3 jaar huwelijk.)